Obligāts kontroleksemplārs

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G. 3. AUGUSTĀ NR. 29

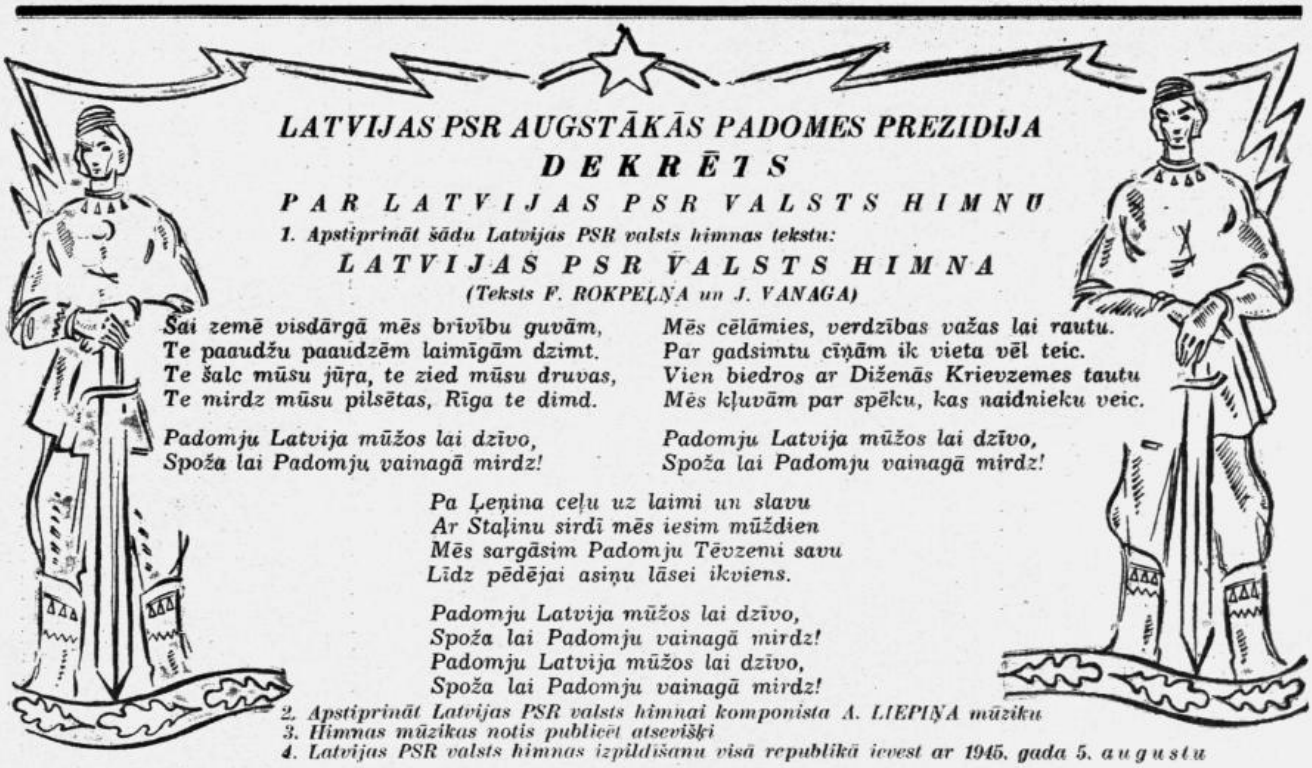

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA
DEKRĒTS
PAR LATVIJAS PSR VALSTS HIMNU

1. Apstiprināt šādu Latvijas PSR valsts himnas tekstu:

LATVIJAS PSR VALSTS HIMNA

(Teksts F. ROKPEĻŅA un J. VANAGA)

Šai zemē visdārgā mēs brīvību guvām,
Te paaudžu paaudzēm laimīgām dzimt.
Te šalc mūsu jūŗa, te zied mūsu druvas,
Te mirdz mūsu pilsētas, Rīga te dimd.

Padomju Latvija mūžos lai dzīvo,
Spoža lai Padomju vainagā mirdz!

Mēs cēlāmies, verdzības važas lai rautu.
Par gadsimtu cīņām ik vieta vēl teic.
Vien biedros ar Diženās Krievzemes tautu
Mēs kļuvām par spēku, kas naidnieku veic.

Padomju Latvija mūžos lai dzīvo,
Spoža lai Padomju vainagā mirdz!

Pa Ļeņina ceļu uz laimi un slavu
Ar Staļinu sirdī mēs iesim mūždien
Mēs sargāsim Padomju Tēvzemi savu
Līdz pēdējai asiņu lāsei ikviens.

Padomju Latvija mūžos lai dzīvo,
Spoža lai Padomju vainagā mirdz!
Padomju Latvija mūžos lai dzīvo,
Spoža lai Padomju vainagā mirdz!

2. Apstiprināt Latvijas PSR valsts himnai komponista A. LIEPIŅA mūziku
3. Himnas mūzikas notis publicēt atsevišķi
4. Latvijas PSR valsts himnas izpildīšanu visā republikā ievest ar 1945. gada 5. augustu

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs Prof. Dr. A. KIRCHENŠTEINS
Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretārs K. PRIEŽE

Rīgā, 1945. g. 19. jūlijā.

LATVIJAS KOMŪNISTISKĀS (boļševiku) PARTIJAS CENTRĀLAI KOMITEJAI

Latviešu padomju rakstnieki, sapulcējušies savā pirmajā plēnumā pēc Padomju Latvijas galīgas atbrīvošanas, sūta Jums sirsnīgu sveicienu.

Visus grūtos Tēvijas kaŗa gadus mēs esam ar šauteni un savas mākslas ieročiem kaŗojuši par mūsu dārgās dzimtenes atbrīvošanu. Mēs esam gājuši pa to pašu bargo cīņas ceļu, kuŗu izvēlējās latviešu tautas lielākā daļa, un arī mūsu darbs bija, kaut neliels, ieguldījums vēsturiskās uzvaras cēlajā lietā.

Kaŗa gaitas noslēgušās ar nekrietnā fašistiskā ienaidnieka kauna pilnu sagrāvi. Pār mūsu Padomju Dzimteni uzaususi jaukā uzvaras un miera saule. Un tās spožajā gaismā jo kailāk atklājas tās drupas, ko ienaidnieks atstājis mūsu citkārt ziedošajā zemē. Mēs zinām, ka boļševiku partija visus spēkus veltī ātrākai kaŗa rētu sadziedēšanai, lai mūsu daudzcietušās padomju tautas atkal varētu atplaukt laimē un labklājībā. Posts, ko ienaidnieks nodarījis mūsu tautai, nav tikai sagrautās pilsētas un izpostītie lauki, — daudz baigākas ir tās drupas, kas palikušas vienas tautas daļas dvēselē. Šīs drupas novākt un fašistiskos gružus no cilvēku smadzenēm izmest Jūs esat aicinājuši talkā arī mūs, Padomju Latvijas rakstniekus. Mēs solām Jums, partijai un valdībai, ka arī viss mūsu turpmākais darbs, mūsu āsākās domas, mūsu kvēlākās jūtas būs veltītas latviešu darba tautai. Mēs apzināmies, kāds grandiozs darbs veicams partijai, kuŗas tuvākie palīgi mēs gribam būt ar visiem saviem spēkiem, ar savu vārda mākslas prasmi. Mūsu pienākums ir parādīt latviešu tautai to uzvaras karogiem nosprausto kauju ceļu, ko nostaigāja latviešu strēlnieki kopā ar visu Sarkano Armiju, parādīt to tautu draudzību, kas vieno padomju tautas un kuŗas siltumā mitām visus kaŗa gadus, audzināt savu tautu, sevišķi jaunatni, to tradiciju garā, kādas bija izveidojušās mūsu revolūcionārajiem cīnītājiem. Tie ir lieli uzdevumi, tas nav vienas dienas darbs, bet ar gudrās boļševiku partijas atbalstu mēs to veiksim.

Lai dzīvo cilvēces kultūras un progresa slavenais priekšpulks — Ļeņina-Staļina partija!

Lai mūžos slava mūsu lielajam skolotājam — Josifam Visarionovičam Staļinam!

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības IV valdes plēnuma uzdevumā:

Tautas rakstnieks Andrejs Upīts, Nikolajs Tichonovs, Vera Inbere, Valdis Lukss, Kārlis Krauliņš, Fr. Rokpelnis, Indriķis Lēmanis

Latvijas Padomju Rakstnieku

Plēnuma pirmās dienas darba noslēgumā b. Jānis Grants referēja par temu «Strēlnieka un partizāna tēls latviešu padomju rakstnieku darbos» un b. Rūdolfs Egle par latviešu literātūras pētnieciskajiem uzdevumiem.

— Šodien aplūkojot un kritiski sverot padarīto, — teica J. Grants, — katra rakstnieka kontā varam ieskaitīt darbus, kuros atspoguļots lielais laiks un vētrainie notikumi, vairāk vai mazāk spilgti izcelts padomju cilvēka uzvarētāja garīgais spēks un raksturīgās īpašības, kas tik bagātā mērā piemita arī latviešu kaujiniekiem cīņās par dzimtās zemes atbrīvošanu un vācu iebrucēju galīgo sakāvi.

Pieminot atsevišķus autorus, referents izceļ Tautas rakstnieka Andreja Upīša svarīgo lomu — lugā «Latviešu partizāni» un stāstā «Speck, Butter, Eier» Upīts devis pirmos spilgtos latviešu partizānu tipus; savu mākslinieciesko un sabiedrisko vērtību tie patur vēl šodien, tad pat, kad citu mūsu rakstnieku tā perioda darbi par līdzīgu tematu savu nozīmi pa daļai jau zaudē. Daudzpusīgus un sarežģītus cīnītāju raksturus savos stāstos, novelēs un lugās devis Vilis Lācis, ar vienādu veiksmi, padziļināti psicholoģiskā tvērumā un konfliktiem bagātos notikumos apstrādājot gan partizānu, gan strēlnieku temas. Pirmreizīgs ir Arvīda Griguļa stāstā «Caur uguni un ūdeni» sniegtais komjaunieša leitnanta Krista tēls. Vispār, rakstnieki frontes cilvēkos centušies izcelt tās īpašības, ar kuŗām pilnīgāk un redzamāk izceļas latviešu kaujinieku tēls. Šai virzienā gājis arī Indriķis Lēmanis, tāpat labi sasniegumi Ignatam Muižniekam, Jānim Niedrem, Annai Saksei. Nevar noklusēt tā sauktos aprakstus, kur blakus bagātajam faktiskajam materiālam bieži vien sastopami raksturīgi cīnītāju tēli; še visvairāk strādājuši Edgars Dambūrs un Kārlis Krauliņš. Dzejā cīnītāju ieved Jānis Sudrabkalns, cīņas temu tverdams dziļi un saistīdams ar tām cīņām, ko pirmajā pasaules kaŗā latvji izcīnīja pret vāciešiem Tīreļpurvā, pie Daugavas un vēlāk pret interventiem, kas apdraudēja jauno Oktobŗa valsti. Strēlnieka tēlu dziļi atsedz arī Rokpeļņa, Vanaga, Griguļa un Luksa kaujas dziesmas. Andreja Baloža izjustajā dzejā atbalsojas vēsturiski notikumi, cilvēku pārdzīvojumi. Vanags, Lukss un Rudzītis devuši darbus, kas norāda virzienu, kādā turpmāk jāiet mūsu dzejai, lai tā uzceltu piemineklī strēlnieka un partizāna varonīgajam tēlam: balādēs un poēmās. Atzīstamu balādi par strēlnieku komandieri Markavu devis arī Aleksandrs Čaks; to pašu par sacīt par Ļeva Zaksa poēmu «Pie jūŗas».

Visā augumā latviešu padomju literātūrā strēlnieks un partizāns tomēr vēl nav atspoguļots, — tāds referenta beigu konstatējums. Nav pilnībā parādīts boļševiks — kaujinieks, arī komjaunietis gaida pilnīgāku attēlotoju. Maz darbu vēl, kuŗos spēcīgi un pārliecinoši izpaustos kopējās kaujās izaugušā, asinīm nostiprinātā brāliga draudzība. Jāatsedz padomju kaujinieka cildenās morālās īpašības, jānotēlo strēlnieka iekšējā izveidošanās un pāraugšanas process kaŗā. — Parādīt liela vēriena darbos varonīgo un cildeno latviešu strēlnieka un partizāna tēlu, — nobeidz J. Grants, — ir mūsu literātūras tuvāko dienu uzdevums.

Rūdolfs Egle savā plašajā, zinātniski nopamatotajā referātā vispirms pakavējas pie agrākajām ideālistiskajām pieejām literātūras pētniecībā, kur dzejisks darbs nostādīts par sastingušu pētniecības objektu. Mums vajadzīga cita pieeja, marksistiska.

Latviešu literātūra vēl pārāk maz pētīta. Līdz šim vērtīgākie pētnieciska rakstura sasniegumi izpaužas monografijās, biografijās rakstnieku kopotu darbu izdevumiem; ļoti atzīstami, ka vienā otrā gadījumā te pievienota rakstnieka ģenealoģija. Vietumis savākti bagātīgi faktu materiāli (Plūdoņa, Zeiferta literātūras vēsturēs). No noteikta mākslas un sadzīves marksistiskās kritikas viedokļa latviešu jaunākās rakstniecības posmu raksturojis vienīgi Andrejs Upīts, no kā arī turpmāk gaidām nozīmīgus darbus šai laukā.

Tuvākajā nākotnē mūsu literātūras pētniecībai referents sprauž ļoti plašus uzdevumus, kuŗu reālizācija pasteidzināma, lai daļa faktisko materiālu laika ritumā neietu zudumā. Ar lielu uzmanību jāpārvērtē vācu mācītāju darbs mūsu rakstniecības agrīnajā laikmetā. Jānoskaidro dažādu laikmetu literātūras mantojuma nozīme, krievu, vācu un citu tautu literātūras ietekme latviešu tautas dzīvē un rakstniecībā utt. Dialektisku pārvērtēšanu prasa viss līdz šim tendenciozi šaurā aspektā izvirzītais materiāls.

Mēs dzīvojam veco vērtību pārvērtēšanas laikā, — nobeidz b. Egle, — un šī pārvērtēšana var notikt tikai uz vispusīgu un pareizu faktu pamata.

*

27. jūlija rīta sēdi ievadīja b. Friča Rokpeļņa referāts par latviešu padomju drāmaturģiju.

Latviešu padomju drāmaturģija, kas īsteni savu sākumu rod tikai Tēvijas kaŗa gados, neizaug uz kailas zemes, bet gan no dziļām latviešu literātūras un drāmaturģijas tradicijām. Divu mūsu vislielāko rakstnieku — Raiņa un Andreja Upīša darbos mēs varam jau skaidri saklausīt mūsdienu idejas, kaut arī tur padomju iekārta un vara neizskan savā tiešā konkrētībā; taču tā tur eksistē kā sasniedzama nākamība vai redzējums.

Kaŗa gados drāmaturģija nav atpalikusi no pārējiem mūsu literātūras žanriem. Tajā darbojušies mūsu padomju literātūras labākie drāmatiķi — Andrejs Upīts ar «Spartaku», kur seno cīņu tēli kļūst par spēcīgiem cīņā saucējiem pret varmācību un apspiešanu, un Vilis Lācis ar «Vedeklu», kur autors bagātos tēlos tver latviešu tautas cīņu vāciešu okupētajā Latvijā. Par šo tautas cīņas temu uzrakstīta arī Andreja Upīša luga «Latviešu partizāni»; kaut šis darbs vietām prasītu korrigējumu faktisko norišu ziņā, tad tomēr lielais neaizmirstamais naids pret vācu iebrucējiem un tautas cīnītāju drošsirdīgā gaita ir liela vēsturiska patiesība. Tāpat kaŗa gados uzrakstīti daži viencēlieni, no kuŗiem paliekama vērtība ir Kupšes-Brodeles darbam «Pienākums».

Padomju Latvijas atbrīvošana, uzvara pār vācu fašistiem un dzīves atjaunošanas pirmie mēneši devuši spēcīgu, jaunu ierosmi Latvijas padomju drāmaturģijai. Sagaidot mūsu republikas gadasvētkus, mēs varam skatīt jaunus oriģinālluguu iestudējumus gandrīz vai visos galvenajos teātŗos, kas ir liels atzīmējams drāmaturgu nopelns šai ne visai gaŗajā posmā pēc mūsu zemes atbrīvošanas. Viļa Lāča «Uzvara», Arvīda Griguļa «Uz kuŗu ostu», Indriķa Lēmaņa «Kalpu taka», tie, pievienojot vēl paša referenta saprotamu iemeslu dēl neminēto lugu «Gaisma», ir jaunie, ievērības cienīgie skatuves darbi; katrā no tiem svaiga, mūsu drāmatiskajā literātūrā pirmreizīga tema. Anna Kupše-Brodele uzrakstījusi lugu «Maija»; tā celta uz laba pamata, bet vēl šur tur jāpiestrādā.

Lieli ir turpmākie uzdevumi. Pašdarbības pulciņi nemitīgi prasa viencēlienus, bet šai laukā sarīkotais konkurss deva tikai vienu derīgu darbu — Valda Grēviņa «Interesantu gadījumu». Nav iespējams pārskatīt visus notikumus un temas, kas prasa apgaismojumu liela stila skatuves darbā, bet ir svarīgi šai plēnumā pievērst mūsu drāmaturgu uzmanību bagātīgajam vēstures materiālam, lai mēs savas pagātnes notikumus reiz izvilktu no dumbrāja un purva, kādā to iemidīja dažādie grīni un virzas. Nepieciešama arī jaunatnes luga, luga par tiem jauniešiem, kas šodien varonīgi strādā, lai uzceltu Ķegumu, novāktu ražu utt.

— Drāmaturģijas uzdevumi nav dalāmi no visas mūsu mākslas un literātūras uzdevuviem, — referātu nobeidzot, saka b. Rokpelnis. — Mēs spēsim tos pildīt vienīgi tad, kad arī mūsu drāmaturģija ikvienā savā darbā būs idejiski dziļa un nozīmīga, ja to ..dvesmos padomju idejas: tautu draudzība, dzimtenes mīlestība un padomju patriotisms.

Tālāk plēnuma dalībniekus uzrunāja LK(b)P CK sekretārs biedrs J. Kalnbērziņš. — Kāds būtu mūsu galvenais uzdevums? — viņš jautā. — Tas ir mums visiem vienāds: ātrāk sadziedēt kaŗā cirstās rētas. Mums tās vajag sadziedēt ekonomiski, ideoloģiski, lai varētu normāli strādāt. Piekritu, ka jāraksta par varoņdarbiem, jāraksta vēsturiski temati, bet es tomēr domāju, ka vispirms jāraksta par šāsdienas jautājumiem, jāraksta lieli darbi, lai palīdzētu partijai un valdībai tikt galā ar viņas uzdevumiem. Es gribētu, lai rakstnieki un mākslinieki nekad neaizmirst tekošās darīšanas. Visi rakstnieki var mums palīdzēt tikt galā ar latviešu buržuazisko nacionālistu atliekām; īstam latviešu tautas patriotam, ja viņš arī nav partijas cilvēks, vajadzētu ieņemt stingru poziciju savos mākslas darbos un arī presē. Īsta padomju cilvēka pozicija lai būtu redzama. Visi mistrojumi, kas ir jaunu un vecu cilvēku galvās, jāizzīra. Ja nav skaidras domas, tad arī cilvēks nevarēs labi un ražīgi strādāt. Ja būs stingra zeme zem kājām, tad cilvēki nebaumos par laika maiņām. Te nu palīgā jānāk jums, rakstniekiem un žurnālistiem.

Pēc tam referātu par latviešu literātūru vācu okupācijas laikā sniedza b. Indriķis Lēmanis.

Citēdams materiālus no Valsts Ārkārtējās Komisijas ziņojuma par vācu iebrucēju noziegumiem Padomju Latvijā, referents raksturo tālaika apstākļus. Latvijas zeme ir pārklāta latviešu ļaužu kapu kopiņām; nav gandrīz nevienas ģimenes Latvijā, kuŗai vācieši nebūtu cirtuši rētu. — Kādu stāju šais izšķirošajās un grūtajās dienās, kad latviešu tauta cīnījās uz dzīvību un nāvi pret savu gadsimtu ienaidnieku vācieti, ieņēma tie latviešu rakstnieki, kas bija palikuši Latvijā? — jautā referents.

Savienības valdes 4. plēnums

Par vienu nelielu daļu atbildi varam atrast, pārskīrstot latviešu tautas nodevēju lapeli «Tēviju». Jau 1941. gada 3. jūlija numurā te Aida Niedra dzejolī izsaka savu prieku par vāciešu ienākšanu Latvijā. Tai seko Jonāsa Miesnieka, Elzas Ķezberes, Jāņa Medeņa, Veronikas Strēlertes un citu dzejoļi, Anšlava Eglīša, Kārļa Zariņa, Viktora Eglīša, Viļa Lesiņa stāsti. Tie visi pēc sava satura un idejiskās nostadnes iekļaujas tai terrora, slepkavības un latviešu tautas iznīcināšanas atmosferā, kuru bija radījuši vācu iebrucēji un viņu kalpi — latviešu vāciskie nacionālisti; tie aicināt aicina vāciešus un bandītus no latviešu nodevēju vidus slepkavot padomju darbiniekus. Vairāk par visiem pūlējies Jānis Sārts, kuŗa romāns «Pieviltie» ir viszemākās markas literārs savārstījums; te nav ne vārda patiesības, tāpat kā patiesibas nebija visos Gēbelsa propagandas trikos. Ļoti vācu iebrucējiem pakalpoja arī Zenta Mauriņa un Konstantins Raudive. «Totālās mobilizācijas» laikā, kad latviešu viri slēpās mežos, pārgāja pie partizāniem, dezertēja no leģioniem, šī rakstnieku grupa «Tēvijā», «Laikmetā», «Jundā» un «Nākotnē» nepaliek aizmugurē nodevējiem Unamam, Raitumam un Kovaļevskim. Viņi vilto tautas noskaņojumu, vilto vēsturi, aicina leģionārus liet asinis par Lielvāciju un Hitleru. Pavisam zemiskus ceļus tie iet Kurzemes «maisa» laikā, vēl 8. maija rītā mudinādami leģionārus pretoties Sarkanajai Armijai. Viņi pierādījuši sevi par rūdītiem latviešu vācisko nacionālistu bandītiem.

Bija arī cita rakstnieku grupa. Tie jūsmoja par dabu, par puķēm un mīlestību. Protams, arī tas nav pareizais ceļš, bet labi, ka viņi turējās sāņus no iepriekšējās grupas. Tagad gaidām, vai tie gribēs nopietni un godīgi strādāt padomju rakstniecībā.

Savrupu ceļu aizgājis arī Kārlis Skalbe un Jānis Jaunsudrabiņš. Ļaunākais tas, ka viņi atstājuši savu zemi, savu tautu. Bet katrs rakstnieks kā rakstnieks iet bojā, ja viņam nav dzīvā sakara ar savu tautu, ar viņas progresīvajiem jauncelt-nes darbiem.

Tomēr ne tikai šādu drūmu ainu redzam latviešu literātūrā, kad tā atradās vācu okupācijas jūgā, — noslēgumā saka referents. Ir daudz spēcīgu rakstnieku, kas nav locījuši muguras vācu iebrucējiem, kas palikuši ar savu tautu un gājuši viņas ceļus. Tagad viņi ir ieslēgušies Latvijas padomju rakstnieku kollektīvā — tai kollektīvā, kas izgājis Lielā Tēvijas kaŗa ceļus Sarkanās Armijas rindās — un dara kopīgo darbu, lai celtu augstu mūsu rakstniecības karogu.

Par literārā tulkojuma problēmām referēja b. Jānis Niedre. Šē ir divas problēmas: par latviešu rakstnieku darbu tulkojumiem krievu valodā un par citu padomju, kā arī ārzemju autoru sacerējumu tulkošanu latviski.

Mūsu literātūras tulkošanai krievu valodā pievēršama sevišķa uzmanība. Tikai tagad, padomju iekārtā, mūsu vārda mākslai pavēries ceļš uz pasauli, krievu valoda ir tā dzīvā saite, kas ved mūs uz to. No krievu tulkojuma mūsu rakstnieku darbi savukārt tulkoti daudzās citās padomju tautu valodās, tāpat angliski, franciski un pat ķīniski. Bet jūtamas grūtības rada labu tulkotāju kadru jautājums. Tādu tulkotāju, kas labi zina kā latviski, tā krieviski, ir pavisam maz. Bieži tulko no tā saucamajiem «podstročnikiem» un tad bieži vien pazūd autora stila īpatnības, visi top vienveidīgi. Šad tad arī tulkotājs pieliek klāt kādu teikumu pats no sevis, un tad iznāk tikai bāls satura atstāsts. Pie spēcīgu kadru sagatavošanas jāstrādā rūpīgi un neatlaidīgi; pieprasījumi ir milzīgi, tos apmierināt — mūsu pienākums, neatliekama nepieciešamība.

Svarīgs ir arī jautājums par tulkojumiem latviešu valodā. Buržuaziskās Latvijas un sevišķi Ulmaņa laikā mūs centās no padomju un arī vispār no krievu literātūras nošķirt ar īstu Ķīnas mūri. Tagad ko atgūt ir bezgala daudz — mūsu lasītājiem jāredz visas padomju rakstniecības bagātības. Jau iznāk liels skaits tulkotu grāmatu, bet tulkojuma kvalitāte bieži vien zema. Referents min vairāk piemēru, no kuŗiem redzams, ka tulkotājs nemaz nepārvalda krievu valodu, bet redaktors nav tulkojumu pat izskatījis. Šāds stāvoklis nav ciešams, un te nopietns darbs priekšā Rakstnieku Savienības tulkotāju sekcijai. Atkal svarīgs ir kadru jautājums, tāpat nopietni jāstrādā jau pieredzi bagātajiem tulkotājiem; mēs gaidām no Plauža, Čaka, lai viņi turpinātu atdzejot Majakovski, gaidām, lai Valdis Grēviņš strādā tālāk, tulkodams Šolochovu un Levu Tolstoju. Daudz vairāk rūpības prasāms no tulkojumu rediģētājiem.

Pēc b. Niedres referāta atklāja debates. Runātāju virkni ievada Ignats Muižnieks, atzīstot, ka Dambura referātā par dzeju bijis pārāk maz kritikas. «Es domāju, ka daži mūsu vecie dzejnieki iestīguši formālistikā», saka Muižnieks, «viņi dzejo lapaspusēm, bet netiek ne uz priekšu, ne atpakaļ. Viņi savārsta dažādus vārdus atskaņās, bet viņu darbos nav ne galvenās idejas, ne temas. Mūsu dzejā zināmā mērā sāk ievīsties «siksnošana» — uzdod kādu temu, un par to tiek uzrakstīts dzejolis, bet par tādu dzejoli tautā neviens nepriecājas, to pašķirsta, izlasa un tā arī aizmirst.» Muižnieks kritizē arī daļu mūsu prozaiķu, kas raksta par jauno darba zemnieku, nemaz nepazīstot tā dzīvi. Domā, ka mums prozā jāizkopj mazais stāstiņš, kuŗa pašreiz latviešu padomju literātūrā nemaz nav.

Prof. Loja pieskaŗas tulkojumiem, risinot tālāk J. Niedres izvirzītās domas.

Pēc pusdienas pārtraukuma pirmais runā dzejnieks Andrejs Balodis. Latviešu literātūrai jāparāda mūsdienu jaunais cilvēks, jāparāda sociālisma cēlājs un tā augšana un veidošanās. Nedrīkst notikt tā, ka mākslas darbā izstumj pašu cilvēku un tikai parāda viņa chronisko notikumu gaitu. Jādod sociālās celtniecības varonis, jāatrisina arī tāds jautājums, kā mūsu cīnītāju atgriešanās tagadējā mieralaika dzīvē. Jādomā par mūsu jaunatnes un bērnu literātūru, jo šai ziņā mums maz kas darīts. Rakstnieku Savienībai jādomā un, varbūt, pat organizētā veidā jāmēģina panākt, lai iesaistītu mūsu rakstniekus to darbu veikšanā, pēc kādiem šeit mūsu plēnumā izskanēja prasība.

Maskavas viesis b. P. Skosirevs pakavējās pie vērtībām, kādas rodamas citu republiku nacionālajās literātūrās. Viņš min virkni ukraiņu, gruzīnu, armeņu un citu tautu rakstnieku darbus, ar ko derētu iepazīties latviešu lasītājiem. Aicina latviešu padomju rakstniekus neatstāt novārtā šo nozīmīgo tautu tuvināšanas darbu.

Arvīds Grigulis: — Latviešu tautas literātūra šodien rīko savu plēnumu un tā ir liela diena, latviešu padomju literātūras svētki. Tas ir jāapdomā visiem tiem rakstniekiem un mākslas darbiniekiem, kas nav pratuši pareizi orientēties, kas nav pratuši atrast ceļu uz šo namu, vai ir atraduši tikai par tik, cik vajadzīgas pārtikas kartītes. Mūsu literātūrai ir savas kļūdas, — bet kas strādā, tas kļūdas. Mums trūkst literātūras kritikas. Nemaz mums nav teātŗa recenzijas. Šie robi jāaizpilda. Bet visā visumā mums ir dzīva literātūra, spēka pilna, tā atrodas uz augšanas un attīstības ceļa.

Pēteris Sadovskis aicina mūsu rakstniekus pievērst vairāk vērības jaunatnes un bērnu literātūrai. Mēs gaidām, lai viņi parādītu jaunatni okupācijas laikā, to jaunatni, kas mocijās «arbeitdinstā», ko nošāva un nomocija. Nav parādīts arī tās negātīvās jaunatnes tips, kam pirmsākumi meklējami vanagu organizācijā un Ulmaņa mazpulkos, kā arī tā sauktie vienaldzīgie. Šos jauniešus sastopam arī šodien. Tai pašā laikā jāparāda pozitīvais jaunietis, tā darba jaunatnes masa, kas ar visu sirdsdedzi strādā un cīnās, lai Padomju Latvija izveidotos labāka un daiļāka.

Igauņu rakstnieks b. M. Pukitss pastāsta par savu darbu, tulkojot latviešu literātūras sacerējumus igauņu valodā. Vācu okupācijas laikā bijis nobīdīts pie malas, tagad Pukitss strādā ar lielu rosmi; pašlaik tulko Upīša «Vilnīša braucienu uz austrumiem», pēc tam paredzējis ķerties pie «Spartaka».

Par tulkotājas darbu runā arī dzejniece b. Vera Inbere, izsakot uzslavu latviešu padomju rakstniekiem par mākslinieciski dzīvi uzrakstīto «Vēstuli Staļinam», ko viņa ar patiesu prieku atdzejojusi krievu valodā, un tagad ar šo Vēstuli varēs iepazīties visas republikas.

Valdis Lukss atzīmē nepatīkamo parādību, kas sāk ievīsties mūsu kritikā: pārāk kolleģiālu draudzību, baidīšanos kritizēt savu labu paziņu. No šās lietas jātiek vaļā, cik drīz vien iespējams. Pastāsta par savu darbu ar jaunajiem autoriem konsultācijās.

Krievu literātūrvēsturnieks b. Reznīks īsumā aplūko svarīgākās padomju literātūrvēstures problēmas, kas akūtas arī latviešu padomju literātūras darbiniekiem.

Profesors b. Roberts Pelše piezīmju veidā pieskaŗas noklausītajiem referātiem, sīkāk aplūkojot literātūrvēstures un mākslas teorijas problēmas. Visi trūkumi, kādi mums vēl šodien, jāapzinās pietiekoši dziļi, jākritizē pietiekoši nesaudzīgi, tikai tādā kārtā mēs to spēsim novērst.

LK(b)P CK sekretārs b. Arvīds Pelše uzsveŗ, ka patlaban mēs visi sildāmies lielās uzvaras saulē. Viens no mūsu rakstniecības uzdevumiem ir: palīdzēt mūsu tautai, mūsu lasītājiem ne tikai uztvert šās saules siltumu, bet palīdzēt to izjust visā sirds dziļumā, palīdzēt to izprast. Otrs moments ir tas, kādas sociāli sabiedriskas īpatnības mūsu republikā patlaban. Mēs vienu otru reizi aizmirstam, ka mūsu Latvijas padomju republika ir jauna republika, mums jāņem vērā īpatnības, kādas ir mūsu zemē. Mūsu zemē vēl notiek šķiru cīņa, kas vēl ilgi risināsies ideoloģijā, jo ideoloģija atpaliek

(Turpinājums 4. lpp.)

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības valdes 4. plēnums

(Turpinājums no 3. lpp.)

no saimniecisckās dzīves attīstības. Tāpēc, lai uzvarētu veco ideoloģiju, kuru valdošā šķira centās uztiept tautai kā visas tautas ideoloģiju, to vajadzētu atmaskot kā buržuazijas šķiras ideoloģiju. Rakstnieks šķiru cīņas laikā nevar stāvēt ārpusē. Runājot par vēsturiskām temām, jāatzīmē mūsu 1940. gada sociālistiskās revolūcijas īpatnība — tā norita bez viena asins piliena izliešanas. Mūsu tautai padomju vara nāca bez nopietnas cīņas, lai gan tā bija kā laimīga atmaksa par gadsimtu ciņām, sāpēm, ciešanām. Būtu ļoti svarīgi, ja mēs tomēr prastu mākslas darbos izlietot tās lielās, progresīvās tradicijas, kādas ir latviešu tautai cīņā par brīvību.

— Mēs nedrīkstam aizmirst tās grūtības, kas stāv mūsu priekšā, — nobeigumā saka biedrs Pelše. — Man drusku bail, ka viens otrs biedrs no rakstnieku saimes neiedomājas, ka sadziedēt kaŗā cirstās brūces ir vienas dienas darbs. Tēlot sociālistisko iekārtu pārāk rožainās krāsās, kur nav grūtību un sadursmes, kur viss izdodas viegli, būtu nepareizi. Mākslas darbos vajadzētu orientēties arī uz grūtību pārvarēšanu. Mums ir vajadzīgi darbi, lieli mākslas darbi jau tuvākajā laikā. Bet jānodarbojas arī ar maziem darbiem, tekošiem darbiem. Jāsaka, ka mūsu rakstnieku saime ar nedaudz izņēmumiem diezgan skopa publicistikas laukā. Man šķiet, ja arī šai nozarē drusku bagātāka būtu deva, tad vairāk varētu iegūt visā ideoloģijas frontē un ar lieliem mākslas darbiem varētu savu ienaidnieku ātri izsist no viņa ideoloģijas pozicijas un stingri nostiprināt mūsu tautā padomju sociālistisko apziņu. —

Otrās dienas noslēgumā runāja krievu rakstnieks b. Maksimovs, aplūkojot kļūdas, kādas vērojamas latviešu literātūras darbu tulkojumos krievu valodā.

*

Trešajā plēnuma dienā, 28. jūlijā, debašu turpinājumā pirmais runāja Valts Grēviņš, atzīmējot, ka bez daudziem jau minētajiem žanriem ir vēl citi svarīgi, pagaidām neskarti: operas, operetes librets, filmu scenārijs. Visus uzdevumus spēsim veikt tikai kollektīvā sadarbē, iepriekš apzinot atsevišķu rakstnieku nodomus un tos saskaņojot, palīdzot viņiem to reālizācijā.

Mākslas darbinieku arodbiedrības priekšsēdētājs b. O. Ābols pieskaŗas nepieciešamai rakstnieku sadarbībai ar teātŗa ļaudīm, ar režisoriem, aktieriem.

Pāvils Vīlips izsaka prieku par iespēju atkal atrasties latviešu padomju rakstnieku saimē. Sevišķi tie rakstnieki, kas izcieta okupācijas jūgu, saskata plato soli, kādu spērusi uz priekšu mūsu dzeja kaŗa gados. Bet gribētos brīdināt no tā, ka pašā pēdējā laikā dzeja sāk iestigt zināmā tematikas šaurībā. Mums jāmēģina visa dzīve un cilvēks ielikt savās rindās līdz ar visu, kas ir ap un kopā ar cilvēku — tas ir mūsu dzejas uzdevums. Dzejniekam jādzied arī par savu mīļoto meiteni un lakstīgalu un rozi, bet tikai jāprot tas darīt tā, lai aiz visa un kopā ar visu skanētu mūsu pamata doma, mūsu vienīgā tieksme par visu mūsu plaši veidojamo padomju dzīvi. Otrkārt jābrīdina no samēra trūkuma dzejā starp gleznainām izjūtām un domām. Treškārt — no kombinātoriskām tendencēm rīkoties bez patiesākas sirds dedzības ar zināmām gleznām, zināmām izjūtām; tas stāv sakarā ar otro brīdinājumu. Mūsu dzejai jābūt lielai, un tā būs liela

Vissavienības Padomju Rakstnieku Savienības priekšsēdētājs b. Nikolajs Tichonovs sveic plēnuma dalībniekus, latviešu padomju rakstniekus, ar ko nācis tuvākā saskarē Lielā Tēvijas kaŗa gados. Pati latviešu tauta viņam sen pazīstama — zināma sarkano strēlnieku slava jau kopš Oktobŗa revolūcijas dienām. «Mēs nevērtējam tautas lielumu pēc cilvēku skaita, bet gan pēc ideju lieluma,» saka biedrs Tichonovs, «tauta, kuŗa cīnās par lielām skaistām idejām, uzvar, kļūst liela un stipra». Latviešu padomju rakstniecība var uzrādīt lielus darbus, turpmāk gaidīsim tās vienmēr lielāku un kuplāku attīstību.

Prof. Svike konstatē buržuaziskās ideoloģijas ievazājumus, ko mums pametuši agrākie valdītāji. Šai laukā ir priekšā pamatīgs darbs.

— Mūsu IV plēnums ir pulcējis Padomju Latvijas rakstnieku saimi sevišķi nozīmīgā laikā, — saka biedrs Vilis Lācis, — vienā no tiem vēstures brīžiem, ar kuŗiem parasti sākas un beidzas veseli vēsturiski laikmeti, beidzas vecā un sākas jauna nodaļa cilvēces vēsturē. Rakstnieki ir cilvēces biografi. Lai cik tālu arī kāds rakstnieks, sekodams principam «māksla mākslas dēļ», neattālinātos no pārdzīvojamā laikmeta dzīves īstenības, lai kā viņš neniekotos savās literārās rotaļās — viņš neizbēgami savos darbos tomēr kaut ko fiksē no sava laika vēsturiskās tiešamības un tādā kārtā, dažkārt pat necenšoties pēc tā iezīmē kādu sīkāku vai redzamāku vilcienu cilvēces biografijas lielajā gleznā. Tāpēc arī šodien mums tik lieli uzdevumi, tāpēc mūsu rakstniekam jāzina un jāizprot laikmeta dziļākā jēga. Latviešu rakstnieku saime Lielā Tēvijas kaŗa laikā daudz cietusi. Un mēs no visas sirds vēlamies ieslēgt savā kollektīvā katru Latvijas rakstnieku un dzejnieku, kas tāds patiešām ir pēc sava aicinājuma. Mums vajadzīgi visi un katrs. No katra paša atkarājas, cik drīz un cik pilnīgi tam kļūt par mūsu ierindas locekli.

Mums vēl daudz kā trūkst. Pilnīgi novārtā palicis satiras un humora žanrs. Iemesls šā žanra apsīkumam, šķiet, meklējams tai apstāklī, ka rakstniekiem trūkst pietiekamas drosmes pieskarties mūsu dzīves negātīvajām parādībām, trūkst drosmes saukt lietas īstajā vārdā. Bet lielā boļševiku partija vienmēr kritiku un paškritiku uzskatījusi par vienu no vislabākajiem audzināšanas līdzekļiem. Tātad šai virzienā kaut kas jādara. Otra mūsu vājā vieta ir literātūras kritika: mums ir vairāk nekā laba tiesa tā saucamās savstarpējās aplaizīšanās, bet zinātniski pilnvērtīgas un politiski aktuālas zinātniskās kritikas nav. Trešais jautājums — tulkošanas problēma. Par visiem šiem jautājumiem mēs esam jau runājuši savos agrākajos plēnumos, un tā vien liekas, ka pie tiem būsim spiesti atgriezties arī nākotnē. Jācer, ka nākotnē tomēr varēsim konstatēt noteiktus panākumus, zināmu progresu. Tagad tauta gaida no mums ne vairs sīkas, vizuļojošas drumstalas, bet lielus monumentālus darbus, kas cienīgi šā varenā vēstures laikmeta.

Igaunijas Padomju Rakstnieku Savienības sekretārs b. O. Urgarts pastāsta par kultūras darbu, kāds noris atbrīvotajā Padomju Igaunijā.

Plēnuma darbību rezumējot, biedrs Krauliņš saka: — Plēnuma dalībnieki konstatēja, ka latviešu padomju literātūra ievērojami augusi, ka tā ir dzīva, spēcīga literātūra. Konstatēja arī trūkumus, kas visi ir novēršami. Ja mēs šodien varam uzrādīt īsā laikā uzrakstītas spēcīgas lugas, ja mūsu dzejnieki sacerējuši mākslinieciski pilnvērtīgu «Vēstuli Staļinam», kas ir gluži pirmreizīga parādība, — vai vajadzīga drošāka liecība mūsu literātūras spēkam? Varam būt pārliecināti, ka mūsu literātūra augs un veidosies, tāpat kā aug un veidojas visa mūsu dzīve. Rakstnieki strādās visiem spēkiem, lai godam veiktu lielo pienākumu pret tautu.

Pēc rakstnieces b. Annas Sakses nolasītās vēstules LK(b)P Centrālajai Komitejai, ko klausītāji sveica ilgiem aplausiem, plēnuma vadītājs Tautas rakstnieks b. Andrejs Upīts slēdza šo rakstnieku sanāksmi, izteikdams pārliecību, ka kopā pavadītās dienas nav sēdētas velti, bet sniegušas daudz darba ierosmju.

Plēnuma dalībnieki pēcpusdienā vēl noklausījās b. Apļetina interesanto referātu par Rietumeiropas un Amerikas literātūru kaŗa gados; tā atstāstu ievietosim vienā no nākamajiem numuriem.

VAPP'a GRĀMATU APGĀDA

JAUNATNES UN BĒRNU LITERĀTŪRAS REDAKCIJA

lūdz visus interesentus iesūtīt savus ierosinājumus, kādus darbus būtu vēlams uzņemt 1946. g. izdodamo jaunatnes un bērnu grāmatu plānā, līdz ar motivāciju.

Ierosinājumus adresēt: Rīgā, Teātŗa ielā 11.

A. Griguļa luga «Uz kuŗu ostu» LPSR Valsts Drāmas teātrī. (Izrādes recenziju sniegsim nākošajā numurā.)

FRĪDRICHS ENGELSS

Šogad ir ievērojamas piemiņas dienas starptautiskās strādnieku kustības vēsturē: 5. augustā paiet 50 gadi kopš miris Frīdrichs Engelss, Kārļa Marksa draugs un cīņu biedrs, līdz ar viņu zinātniskā komūnisma nodibinātājs, bet 28. novembrī — 125 gadi no Frīdricha Engelsa dzimšanas.

Engelsa, tāpat kā Kārļa Marksa, Ļeņina un Staļina, nozīme ir neizsmeļami dziļa un liela, dažos vārdos tā nemaz nav izsakāma.

Ilgus gadus Engelss līdz ar Marksu bija visu zemju strādnieku kustības vadonis un palika tāds arī pēc Marksa nāves. Markss un Engelss organizēja pirmo starptautisko strādnieku partiju — «Komūnistu savienību», publicēja slaveno «Komūnistu manifestu», nodibināja un vadīja 1. Internacionāli.

«Marksa un Engelsa nopelnus var nedaudzos vārdos izteikt tā,» saka Ļeņins Frīdricha Engelsa nāvei veltītā rakstā: «viņi iemācīja strādnieku šķiru apgūt sevi un apzināties sevi un lika ilgu vietā zinātni.»

Un vēl: «Marksa un Engelsa nopelns vispasaules vēstures mērogā ir tas, ka viņi ar zinātniskas analizes palīdzību pierādījuši kapitālisma nenovēršamu bojā eju un tā pāreju uz komūnismu, kurā cilvēks vairs neekspluatēs cilvēku. Marksa un Engelsa lielais nopelns vispasaules vēstures mērogā ir tas, ka tie norādījuši visu zemju proletāriešiem viņu lomu, viņu uzdevumu, viņu sūtību pirmajiem celties revolūcionārai cīņai pret kapitālu, apvienot ap sevi šai cīņā visus darba ļaudis un ekspluatējamos» (Ļeņina kop. raksti, XXIII sēj., 276. lp.).

«Visu zemju proletārieši, savienojieties!» — tas ir Marksa un Engelsa radītais lozungs, kas mūžam būs rakstīts uz starptautiskās strādnieku kustības karoga.

Frīdrichs Engelss bija ne tikai, līdzās Marksam, ģeniāls starptautiskā proletāriāta vadonis un skolotājs, viņš bija arī liels domātājs, vispusīgs zinātnieks, cildens cilvēks.

Ja nebūtu Engelsa, tad, pēc vispārēja atzinuma, Markss nebūtu varējis veikt savu lielo mūža darbu — sarakstīt «Kapitālu». Engelss tikai tāpēc 20 gadus strādāja Anglijā fabrikā pārvaldē, lai varētu sniegt materiālu atbalstu Marksam, kas rosīgi rakstīja «Kapitālu». To apliecina arī pats Markss, pēc 1. sējuma nobeigšanas rakstīdams Engelsam: «Tātad šis sējums gatavs. Tikai Tev varu pateikties par to, ka tas bija iespējams. Bez Tavas pašaizliedzības es nekādā ziņā nebūtu varējis veikt visu trim sējumiem nepieciešamo milzu darbu. Pateicībā apskauju Tevi!»

Pēc Marksa nāves «Kapitāla» 2. un 3. sējums palika ne pilnīgi gatavā veidā. Engelss vairāk nekā desmit gadu apstrādāja šo sējumu rokrakstus, līdz beidzot 1894. gadā, pabeidzis rediģēt 3. sējumu, rakstīja, ka tagad varot mirt ar mierīgu sirdsapziņu.

Engelss bija viens no visizglītotākiem sava laikmeta cilvēkiem. Viņš brīvi runāja 12 valodās, starp citām ļoti labi prata krievu valodu, lasīja gandrīz 20 valodās un līdz sava mūža beigām mācījās vēl arvien jaunas valodas. Viņš interesējās ne tikai par sabiedriskās dzīves problēmām, bet studēja arī dabas zinātnes un matēmatiku, sīki iedziļinādamies šais zinātniskajās disciplīnās. Savu pētījumu rezultātā viņš atstājis mums ģeniālu grāmatu «Dabas dialektika».

Frīdrichs Engelss līdz ar Marksu ir diži piemēri tam, kā proletāriātam jāizturas pret agrāko laikmetu kultūras mantojumu. Viņi cītīgi, jo sīki pētīja visu, ko radījuši progresīvie cilvēces gari, bet pētīja kritiski, no proletāriāta revolūcionārās cīņas viedokļa, bez žēlastības atmetot visu, kas kaitīgs un illūzionārs, saistīts ar ekspluatātoru šķiras interesēm.

Engelsu ar pilnu tiesību var uzskatīt arī par proletāriskās kritikas nodibinātāju. Viņa kritiskie vērtējumi, kuŗos tas pieskaŗas gan Šilleram un Šekspīram, gan Baironam un Šellijam, gan sevišķi Balzakam, ir spīdošs piemērs tam, kā ar īsti zinātnisku metodi jāanalizē literārās parādības. Kādā savā vēstulē Lasalam Engelss raksta, ka četras reizes pārlasījis Lasala drāmu, līdz iedrošinājies isteikt savu vērtējumu. Šo dziļo atbildīšanas sajūtu no Engelsa var mācīties visi literātūras kritiķi.

Bet visas Marksa un Engelsa cerības saistījās ar to laikmetu, ko viņi redzēja jau pie apvāršņa blāzmojam — komūnistiskās sabiedrības laikmetu. Šai sabiedrībā, rakstīja Markss un Engelss, katrs, kuŗā ir iekšā Rafaels, varēs sevi brīvi un vispusīgi attīstīt.

Visa progresīvā cilvēce, visa starptautiskā strādnieku šķira nekad neaizmirsīs Frīdrichu Engelsu, tāpat kā nekad neaizmirsīs Kārli Marksu, Ļeņinu un Staļinu.

TRĪS ŠĶŪNIŠI

29. jūlijā Rīgas dārzos pulcējās bērni. Arī jaunā paaudze sanāca kopā, lai atzīmētu Padomju Latvijas 5. gadadienu. ACP labi organizētos bērnu svētkus tikai jauca nemīlīgā diena.

Viestura dārzā mazos skatītājus iepriecināja Strādnieku teātŗa brīvdabas izrāde: «Trīs šķūnīši». «Cīņā» iespiesto Annas Sakses stāstu Anna Brodele bija pārvērtusi īsti patīkamā skatuveš darbā. Tiesa, inscenētājam A. Stempam lietainais laiks nodarīja daudz pārestību: lidmašīna neatlaidās, motocikls nebija iekustināms, suns mēģināja aizmukt; bet neraugoties uz šīm klizmām, izrāde mazajiem, tāpat arī lielajiem skatītājiem gāja pie sirds. Latviešu ciema bērnu pašaizliedzīgā krievu lidotāja glābšana un slēpšana no vāciešu varasvīra un «šucmaņa», pļāpa Babuliene, partizāni un sarkanarmieši — tas viss lika nesarežģītajai notikumu virknei dzīvot līdzi.

Labi jaunos patriotus Moniku un Jaņuku parādīja — M. Grīnberga, V. Ruško.

Nenogurstoša kustībās un pļāpībā Babuliene (V. Plūksna — Sīle). Īsta «šucmaņa» tipu, nelietīgu, žūpu, līdēju rādīja J. Zaķis. Dekorācijas zīmējis A. Lesiņš.

Strādnieku teātŗa turpmākais uzdevums — «Trīs šķūnīšus» ienest telpās, lai mazos un pateicīgos skatītājus netraucētu lietus.

V. Lukss

REPUBLIKAS MĀKSLAS PAŠDARBĪBAS OLĪMPIĀDE RĪGĀ

Latvijas darbaļaudis nav tikai pasīvi mākslas vērotāji, bet aktīvi tās radītāji un veidotāji. Jau pirmajos padomju varas mēnešos Latvijā sāka organizēties mākslinieciskās pašdarbības pulciņi — koŗi, deju un drāmatiskie kollektīvi, kas tagad sagaida republikas piekto gadadienu ne tikai ar jaunām ražošanas uzvarām, bet parādot arī savus sasniegumus tautas mākslā.

Līdz 15. jūlijam mākslinieciskās pašdarbības skates notika visos pagastos, no kurienes labākie kollektīvi devās uz apriņķa skatēm. Tās norisa laikā no 20.—29. jūlijam, izraugot dalībniekus republikas mākslas pašdarbības olimpiādei Rīgā. Sevišķi aktīvi olimpiādei gatavojušies Ilūkstes, Jēkabpils, Cēsu un Ventspils apriņķi.

Rīgas pilsētas skate notika 29. jūlijā, un tajā reprezentējās galvaspilsētas izcilākie pašdarbības kollektīvi. Skatē piedalījās 69 kollektīvi ar 700 dalībniekiem. Uz republikas skati izvirzīti spējīgākie kollektīvi, no kuŗiem varam minēt ACP Centrālā kluba koŗi diriģenta Krasnopjorova vadībā, deju kollektīvu (vadītājs Donass), solisti Cēberi un drāmatisko pulciņu ar A. Adamsona iestudēto R. Blaumaņa «No saldenās pudeles». No Rīgas koŗiem izvirzījušies — VAPP (diriģents Vallis), I pilsētas slimnīcas (diriģents Novickis), Rīgas keramikas fabrikas (diriģents Nazarovs) u. c. No deju kollektīviem — VEF, «Latvijas Konservu fabrika»; no drāmatiskajiem kollektīviem — Poligrafiskās rūpniecības darbinieku arodbiedrības drāmas kopa «Rosme» ar Jaļceva «Meiteni» un Paustovas «Laime», VEF — ar Davurina «Viņas talantu» un VAPP Paraugtipografijas drāmas kollektīvs ar Jankovska «Nomales talantu». Jau īsti profesionālu gatavību uzrāda IeTK pašdarbības ansamblis b. Neimaņa vadībā.

Lielā mākslas pašdarbības olimpiāde Rīgā sāksies 3. augustā ar viencēlienu, skatuves žanra skatēm un dziesmu kaŗu. 5. augustā pl. 18 Komūnāru laukumā (bij. Esplanādē) — Dziesmu diena. Brīvās dziesmas svētkus ievadīs prologs — «Jaunais Lāčplēsis», kam teksta autors Meinhards Rudzītis, mūzika — LPSR nopelniem bagāto mākslas darbinieku Jāzepa Mediņa un Jēkaba Mediņa. Prologu iestudē LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ed. Smiļģis, LPSR Valsts Drāmas teātŗa režisors — inscenētāja Vera Baļunas un Valsts Filharmonijas diriģents Jānis Ozoliņš. Prologā piedalās LPSR Valsts Operas un baleta teātŗa, LPSR Valsts Drāmas teātŗa, LPSR Valsts Dailes teātŗa, LPSR Valsts Filharmonijas un LPSR Radiokomitejas aktieŗi un koristi. Prologam sekos republikas apvienoto koŗu koncerts virsdiriģentu LPSR nopelniem bagāto mākslas darbinieku — Jāzepa Mediņa un Leonīda Vīgnera vadībā. Apvienoto simfonisko orķestŗu koncertu diriģē LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks Leonīds Vīgners. Apvienotais deju kollektīvs LPSR Valsts Filharmonijas baletmeistara Arvīda Bērziņa vadībā izpildīs vairākas tautas dejas.

M. Krauja

Mūsu teātŗu publika Padomju Latvijas 5 gadu jubilejas svētkos dabū kā velti ne vienu vien jaunu lugu. Pie dramatiska darba ķēries arī rakstnieks **Indriķis Lēmanis**, kas līdz šim bija pazīstams vairākos prozas paveidos (romānā, stāstā, novelē, skicē, miniātūrā) un sarakstījis arī nedaudz dzejoļu. Jaunā luga «**Kalpu taka**» rāda it veiksmīgu debiju arī līdz šim viņa neskartajā mākslas nozarē.

«Kalpu takas» vadmotīvs ir cīņa par savu kaktiņu, savu stūrīti, ko savā laikā tēlojis gan Purapuķe, gan citi mūsu agrīnie reālisti un to sekotāji. Lēmaņa pieeja šai problēmai jūtami atšķiras no tiem. Viņa darbā individuālā tieksme pēc zemes saaužas ar darbataut as kollektīvo prasību, viņa varoņi saka asus, vecajā literātūrā nedzirdētus vārdus: «Viena spēka ir par maz, lai tiktu pie zemes, pie savas mājas. Jārīkojas citādi. Jācīnās visiem kopā.»

Zeme — ap to vijas visa lugas dramatiskā darbība bez kādiem blakus novirzieniem. Pašā pirmajā ainā, nabagmājā, kur trūkumā, saimnieces pārestības ciezdama, mīt kalpa Jēkaba Platstrauta aklā māte Anlīze, viņa izsaka zīmīgas domas par gājēju grūto likteni: «Gājēju dzīve ir kā tāds kamols... Jau pirmā dienā, kad gājējs sāk savas gaitas, viņš ņem šo kamolu rokās un risina pavedienu pēc pavediena, lai atrastu tur paslēpto taisnību. Bet taisnība ir sīka kā putekļītis, kamols liels, un gājēja mūžs tik iss...» Anlīzes dēls Jēkabs sākumā vēl domā šo kamolu atvīstīt vaļā tad pat, cara, baronu un budžu laikā. Viņš iet par kalpu pie «slavenā» strādnieku izdzinēja Stuļģa, iet vienīgi tāpēc, ka Stuļģis sola viņam gabaliņu zemes. Bet solījums paliek tikai solījums, un algas vietā mantrausis vēl atvil Jēkabam sievu — šaudīgo Lavīzi. Jēkabs sāk saprast, ka draudzīgas vienošanās ceļā nevar izmainīties kalpu smagais liktenis: «Paskaties rudenī uz dzērvēm, kuŗas dzen sals un izsalkums, un padomā, vai mēs neesam tādi paši gāju putni?..» Viņš seko vecajam ganam Pēterim cīņā, un trešais cēliens rāda šo cīņu piepildījumu: zemes dalīšanu pēc padomju varas nodibināšanās, zemes dalīšanu turpat, Stuļģa mājās, kur Jēkaba dēls Juris — jaunais mērnieks — iedala zemi savam tēvam par lielām šausmām Stuļģim un Lavīzei, Stuļģa draugaļai. Sākas jauna dzīve. «Izbeidzas tumšā asaru un sviedru piemirkušā kalpu taka, un sākas saulains rīta cēliens» — skan lugas noslēguma vārdi.

Drāmas uzbūve, dialogi un jo sevišķi iezīmīgā tipu galerija (īpatnējie, viens no otra atšķirīgie nabagmājas iemītnieki, pašlabuma tikotāja Lavīze, pielīdēja kalps Leksis u. c.) liecina, ka Lēmanim kā lugu rakstniekam ir nākotne. Drāmatiskā sprieguma labad derēja parādīt arī tieši uz skatuves to cīņu, par kuŗu lugā daudzkārt runā; trešā cēliena atrisinājums parādās kā ārpus tiešās darbības noticis fakts. Citādi darbība virzās pareizi, kāpinājumi īstā vietā. Patīkams Lēmanim raksturīgais sirds siltums, kas vienkārši, bez sentimenta, slīd cauri galveno varoņu domām un rīcībai. Lēmaņa līdzšinējos darbos neredzēti bagāti še izmantota arī valodas komika, kas stipri atdzīvina kopnoskaņu.

Katrā ziņā luga ir pateicīgs materiāls režijai un tēlotājiem — tā scēniska, izteiksmē krāsaina. Drīz redzēsim to skatuviskā ieveidā: «Kalpu taku» parallēli sagatavo divi teātŗi — Valsts Ceļojošais un Valsts Jelgavas.

Valts Grēviņš

KOMPONISTS ANATOLS LIEPIŅŠ *PAR SAVU SIMFONIJU*

Pabeidzu savu simfoniju priecīgajās vēsturiskās uzvaras dienās par fašistisko Vāciju. Tās pirmais izpildījums domāts Padomju Latvijas piecgades svinībās. Pirmā daļa: «Varoņu piemiņai». Cildena patosa pilnie neaizmirstamie biedra Staļina vārdi: «Mūžīga slava tiem, kas krituši kaujās par mūsu dzimtenes brīvību un neatkarību» likti par idejisko pamatu pirmajai simfonijas daļai. Koncentrētajai ievada melodijai jāizteic mūsu sāpes un skumjas par karavīriem un mums tuviem cilvēkiem, kas gājuši bojā cīņās par mūsu tautas laimi un brīvību. Svinīgi skan sēru marša tema. Vidus daļā mūzikāli izstrādāts ievads. Te man gribējās parādīt, ka nekas nevar salauzt padomju cilvēka gribu uzvarēt. Lai apkārt trako vētras un likstas, nedrīkst nokārt galvu un ļauties izmisumam. Drosmīgi jācīnās par savas dzimtenes gaišo nākotni un jānoslauka visi tumšie spēki, kas stājas ceļā. Noslēguma epizodā atkal cildenā un apskaidrotā izskaņā atskan sēru marša tema.

Otrā daļa: «Uzvaras dziesma». Šai daļai, tāpat kā pirmajai, nav noteiktas programmas. Tajā man gribējās izteikt tā lielā miera sajūtu, kas pilda katra padomju pilsoņa sirdi mūsu uzvaras brīniškajās dienās. Man gribējās mūzikas valodā izteikt tos mīlestības un pateicības vārdus mūsu lielajam vadonim, kas skan mūsu tautas mutē. Visu simfoniju noslēdz gaviļu pilns, gaišs svētku fināls.

Esmu laimīgs apziņā, ka mana simfonija ir Padomju Latvijā pirmais lielais mūzikas darbs par mūsu uzvaru. Esmu laimīgs, ka pirmoreiz to izpilda mūsu Republikas galvaspilsētā, skaistajā Rīgā.

Mana simfonija veltīta Padomju Latvijai.

ANATOLA LIEPIŅA „UZVARAS SIMFONIJA"

Uzturoties Rīgā man izdevies iepazīties ar daudziem latviešu komponistu darbiem, esmu ļoti ieinteresējies par A. Kalniņa, kā arī Jāz. un Jēk. Mediņa simfoniskajiem un sīkāku formu darbiem, par Melngaiļa koŗa un solo dziesmām. J. Ivanova, A. Liepiņa, Skultes simfonijām, par Žilinska, Barisona, Ķepīša, Krasnopjorova u. c. instrumentālajiem darbiem. Latvju mūzikas daudzveidība un žanru dažādība ārkārtīgi imponē, bet folkloras bagātība tieši valdzina. Tagad gribu pakavēties pie Liepiņa simfonijas, kas saistīja manu uzmanību, lai vēlāk atgrieztos pie visu citu sacerējumu iespaidiem.

Anatolu Liepiņu pazīstu no pašiem pirmajiem komponista soļiem. 1938. gadā izskanēja viņa pirmā kapitālā kompozicija «Varoņu ceļš», kas cildina Sarkanās Armijas slavenos darbus un cīņas.

Turpmāk seko gaŗa virkne kino kompoziciju (prātā palikusi mūzika filmām «Jaunie Šveika piedzīvojumi», «Martsaprīlis»). Svītām, balādēm, kantātēm sekoja romances, dziesmas, koŗa dziedājumi. Tēvijas kaŗa dienās Liepiņa jaunrade bija sevišķi intensīva. Viņš sacerējis daudz labu dziesmu, piem., «Tikai frontē», «Dziesma par diviem draugiem», «Mūsu ielas zēni» u. c.

Līdztekus tam visam risinājās pirmās simfonijas sacerējumam veltītais darbs. Izkristallizējās galvenā simfonijas ideja — jāpārvar kaŗa grūtības, sāpes par krituušajiem varoņiem un jādzied slava tautai uzvarētāj ai. Tādā kārtā simfonija, kaut arī nav programmatiska romantiskā nozīmē, tomēr ir absolūti skaidra kā savā idejiskajā būtībā, tā arī formālajā struktūrā.

Divdaļīgais cikls tēlo galvenās izjūtas, ko padomju tauta pārdzīvojusi kaŗa dienās. Komponista nodoms izpaust pirmajā daļā sēras, bijīgo mīlestību varoņu piemiņai ir skaidrs un konkrēti saprotams. Komponistam izdevies, nepielietojot šabloniskus, trafarētus paņēmienus, sniegt cildenu un līdz ar to vienkāršu dziļu izjūtu tēlojumu. Sēru marša forma ietver sevī daudzveidīgas jūtas un izveidota jo plaši. Koncentrējis savā mērķtiecībā skaidrās skumju izjūtas pirmajā daļā, kas rod atrisinājumu lielā apskaidrotībā un cerību apstarojumā, komponists droši vada savu klausītāju pretī patiesam visas tautas priekam, kas bija kaŗa nomocītās cilvēces dabiskā reakcija uzvaras dienās.

Visu simfoniju caurstrāvo emocionālas iedarbes, nevis illustrātīvi atdarinātāja metode. A. Liepiņš operē ar ļoti dažādu izteiksmes līdzekļu kompleksu. Viņš neieslēdzas tikai «absolūtās domu plūsmes» ietvarā, neattīsta mūzikālo ideju tikai pēc saviem pašu likumiem un «no sevis«. Viņš piesaista arī virkni epizodu ar žanra raksturu, kas atdzīvina simfoniju, kaut gan piešķir tai zināmu stila dažādību. Tomēr vienība nav izjaukta. Skaidra ideja apgaismo visu simfonijas konstrukciju.

Šis īsās piezīmes nekādi nav uzskatāmas par mēģinājumu analizēt A. Liepiņa simfoniju. Bet noklausoties to simfoniskā uzvedumā radīsies arī iespēja sniegt pilnīgu un estētisku šā, pēc manām domām, ievērojamā darba analizi. Pirmoreiz simfoniju atskaņoja vakar, 2. augustā.

Georgijs Poļanovskis

K. HARTMAŅA MĀKSLAS STUDIJAS 25 GADI

Šais dienās paiet 25 gadi, kopš mākslinieks **K. Hartmanis** nodibināja Liepājā pirmo mākslas studiju, kuŗā sagatavo skolniekus Mākslas Akadēmijai un architektūras fakultātei Universitātē, kā arī amatniecībā un katram praktiskā darbā vajadzīgo zināšanu iegūšanai zīmēšanā un gleznošanā. Studija dibināta 1915. gadā. Šai ilga laika posmā K. Hartmanis mākslas studijā kopīgi ar viņa mākslas pedagoģisko darbu skolās ir licis pamatus un rādījis ceļu vairāk tūkstošu mākslas cienītāju jaunatnes saimei viņu turpmākā mērķa sasniegšanai augstskolās un citās speciālās mācības iestādēs. Daudzi no mākslas studiju beigušajiem audzēkņiem ir ievērojami latvju tautas mākslas, zinātnes un pedagoģijas darbinieki. K. Hartmanis darbojas jau 40 gadu arī Liepājas pilnajās un nepilnajās vidusskolās. Neskatoties uz vācu okupācijas laikā mākslinieka K. Hartmanim nodarītiem zaudējumiem, kur viņa studiju nodedzināja, gleznas nolaupīja, visus mācības līdzekļus un bibliotēku iznīcināja — tomēr viņš to ar lielām pūlēm atkal atjaunoja, un studija darbojas līdz šai dienai.

A. Mauriņš

LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS AUDZĒKŅU DARBA IZSTĀDE

LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks ***ARTŪRS LAPIŅŠ***

Mūsu Mākslas Akadēmijas darbu redzami kavē divi apstākļi, divi smagi pagātnes mantojumi: pirmspadomju laika Akadēmijas vēsture ar savu saturu un nesagatavotie un izklīdinātie audzēkņu kadri. Pēdējais — zināmā (tikai!) mērā liekams uz kara rēķina, un tam ir gadījuma raksturs. Dziļāks un nopietnāks ir pirmais apstāklis.

Buržuaziskās Latvijas Mākslas Akadēmija — buržujisko partiju «tirgošanās» un mākslinieciskās vadības intrigu ietekmēts un veidots iestādījums. Pilsoniskā «nacionālās» kultūras un mākslas politika, kopā ar pedagoģiskā personāla «mākslas skolu» un «virzienu» kaņem, radīja famozu bezprincipu, savā iekšienē paradoksālu audzināšanas iestādi. Ārēji savā satversmē, šķiet, savam laikam un apstākļiem piemēroti un atbilstoši, zināmā sistēmā veidotais institūts sevī, iekšēji, nenesa nekādas būtiskas pakāpenības, vienotības un metodoloģiskās vienveidības audzināšanas sistēmā. Katrs kurss un darbnīca bija faktiski «akadēmija» par sevi. Pārejot no viena kursa uz otru, vai it īpaši no kursiem uz darbnīcu, audzēkņiem iepriekšējais bija jāaizmirst un jāsāk no gala, ne tikai augstās mākslas lietās, bet pat audekla sagatavošanā un paletes sastādīšanā. Viens docents neieredzēja un noliedza otru ar visu viņa metodi, un profesori zākāja docentus un audzēkņu priekšā tos kvalificēja par «pašpuikām». Viens audzinātājs skolnieku mācīja analizēt darbu un iedziļināties tajā līdz pēdējai cīpslīņai, otrs, skatīties uz dabu vispārināti — ar «govs acīm», bet gandrīz visi bija vienis prātis, ka atbalstāma «švunkošana» un cildināmas un saudzējamas īpatnības, kuras daudz ko neškiņoja no reprodukciju mapēs atrastām «īpatnībām». Gluži dabiski, ka šādas audzināšanas dzirnavas laida klajā ir sakropļotas personības, ir «legālos plaģiātorus», svešas valodas aizguvējus, kuru vēl šodien mūsu mākslas druvā ir liku likām, kas tā gremdē mūsu patiesās latviskās mākslas svaru un cieņu, bet kas pats svarīgākais — vārdziņa, kropļo un kavē augšanu un attīstību.

Viss augstāk pieminētais negātīvais, cik var vērot tagad, «post factum», ir padziļinājies Akadēmijas dzīvē un darbā vācu okupācijas laikā.

Sagatavots skatītājs, kuram zināms ieprieks sacītais, iegriezdamies pašreizējā Mākslas Akadēmijas audzēkņu izstādē (gada pārbaudījumu izstāde, Akadēmijas telpās) saprotams necer sagaidīt krasu lūzumu, kur bez pēdām būtu pazudis vecais raugs, taču jūtas vilies, nesaredzot noteikti iezīmētu pretnostāju vecajai pašplūsmei jauno mākslinieku audzināšanā. Ir pienācis laiks, kad to tiesība jau prasīt. Šo mūsu mākslas attīstības temtiesību dod rūpes un bažas par piem un padomju ceļiem, to dod divi padomju semestri, to dod tas, ka Mākslas Akadēmijas mākslinieciskā vadība atrodas mūsu cienījamāko un piedzīvojušāko mākslas darbinieku — mākslinieku rokās. Beidzot to dod pats LPSR Mākslas Akadēmijas vārds, kas ir padomju audzināšanas iestāde ar jaunu satversmi, jaunu programmu un jaunu garu. Ja ir pateikts skaidri un noteikti A, tad jāseko tikpat skaidram B. Jaunajā traukā vecajam saturam nav vietas.

Tā Akadēmijas vadība, īpaši mācību daļas vadība, nav šajos divos semestros nodrošinājusi galveno — kas šos divus grūtos organizēšanas semestrus attaisnotu.

Galveno nepatīkamo vilšanos sagādā apstāklis, ka nav manāma stingra (vajadzētu pat skarbu) roka metodoloģiskās kārtības un saskaņotības ievešanā starp kursiem un fakultātēm. Izplūst arī programmas pakāpenība uzdevumu lieluma un sarežģības pieaugšanā, īpaši pirmā kursā. (Tas, šķiet, nav tikai ekspozicijas nopelns). Pavisam nekustināts pirmais bauslis — zīmējuma un gleznojuma pievešana pie kopēja saucēja: savstarpīgi papildināti līdzekļi dabas atvēršanai. Zīmēšanas un gleznošanas mācīšana vienā un tai pašā kursā neiet roku rokā. Nesaprotami, ka, piemēram, pirmā kursa audzēkņi, kuri gleznojot puslīdz pieklājīgi var dot zīmējumu, nav nekā varējuši dot tīrā zīmējumā. (No visa kursa izstādītas tikai divas galvas).

Otrs apstāklis, kas pilnībā palicis no vecās Akadēmijas laika, ir neizprotamais, pedagoģiski neattaisnojamais liberālisms pret pseudopersonībām, aizgūtu «īpatnību» radītājiem, jau sākot ar pirmo un otro kursu!? Kas tā par īpatnību, kas «atrasta», turot krāsu kārbas vākā sveša autora paraugu? Literātūrā un mūzikā tādu rīcību sauc vienkārši par plaģiātu, taču laikam ne tikai tāpēc, ka tās sargā starptautiskā konvencija. Tas viens un mazākais. Otrs, galvenais, tas, ka šīs audzinātāja atbalstītās un ar viņa svētību pie pilsoņu tiesībām pielaistās «personības» sagandē pārējos audzēkņus un par nožēlošanu arī tos, kas tiešām būtu spēcīgi atrast paši savu īsto personību un izteiksmes īpatnību, vaiga sviedros, asiņojošiem pirkstiem plēsdamies neizsmeļamajā dabas archīvā. Tikai rets stiprākais spēj atteiktīies no vieglā laimes un «karjēras» ceļa. Beidzot nereti iznāk tā, ka ne audzinātājs tad vada vairs audzināmo, bet otrādi, audzinātājs nevarīgs staigā aiz audzināmā.

Tā, piemēram, kādu īpatnību no Akadēmijas pedagoga puses var saskatīt F. Pauļukas vienveidīgajās pelēkajās «piepēs», kā gleznotās tā zīmētās (to viņa neatšķir)? Šķiet, ka izņemot demonstrāciju pret skolu un savu pedagogu — nekādu. Ja minētā audzēkne un tai līdzīgi «gatavi mākslinieki» nedomā, ka viņiem jāiet skolā mācīties studēt dabu — tad Akadēmijā viņiem nav ko darīt — nav ko aizņemt vietu un šķiest valsts līdzekļus; ārpusē varbūt viņi jau varēs plūkt laurus. — Tā vajadzētu jautājumu arī patiesībā stādīt skolai. Būtu abpusējs labums.

Trešais raksturīgākais moments, kas arī palicis pāri no vecās Akadēmijas pieejas — tas ir kompozicijas jautājums.

Agrākajā Akadēmijā, atskaitot architektu, kuŗš pasniedza ornamenta stilu un kompoziciju, neviens atklāti un principiāli par kompoziciju nerunāja, ja daudz, tad audzinātājs šo to atklāja atsevišķiem audzēkņiem (izņemot vispārējus gadījumus par priekšmeta «iesēdināšanu» attiecīgā laukumā), uzskatot, ka arī kompozicija ir individuāla lieta, kuŗas likumi un izpratnes jāatrod katram pašam.

Negribas ticēt un apgalvot, ka arī tagad Akadēmijā tā notiktu, taču jāpiezīmē, ka izstādītie kompoziciju meti runā vismaz vienu, proti, ka kompozicijas jēdzienu izsmeļ tikai ar figūru (priekšmetu) un to detaļu (roku, kāju) izkārtojumu — līdzsvarojumu vai pretnostādījumu, jeb organizāciju kādā citā schēmā, bet galveņām kārtām plāksnē (divās dimensijās), ar ko varbūt varētu apmierināties vien — un divfigūru studijās (un arī tikai figūru studijās — bez sižeta). Nepieciešami laikus novest līdz audzēkņu saprašanai arī pārējās kompozicionālās likumības, kas izriet no sižeta (psicholoģiskā — iekšējā — kompozicija) no krāsu skolas.

Pieskaņoties mācības gada praktiskajiem rezultātiem, vispirmā kārtā jāceļ trauksme par ārkārtēji vājo ainu zīmēšanas katedras darbā. Zīmēšanas, resp. zīmējuma problēma Akadēmijā vispār prasa neatliekamu un nopietnu vadības pievēršanos stāvokļa uzlabošanai. Kursos zīmēšanā vājums un sajukums. Telpā, kur izstādīti vienkopus visu zīmēšanas kursu darbi, nav nekādi pasakāms, kas pieder zemākam, kas augstākam kursam. Viss redzamais koplīmenis varētu būt pierakstāms kādam normālam sagatavošanas pirmskursam — mākslas vidusskolas apmērā. Nav nosaucams neviens respektējams paraugs vai uzrādāms zīmējums, kuŗš uzrādītu nopietnu pamatīgu dabas (cilvēka ķermeņa) studiju, vai kas ciešamā gatavībā būtu novests līdz detaļām. Nav neviena zīmējuma, kur būtu nevainojams kājas pēdas vai rokas plaukstas konstruējums, neprasot nemaz pēc pirkstu izzīmējuma — uzbūves Tādu zīmējumu nevar uzrādīt pat III kursa teicamnieks — audzēknis Mucenieks. Zīmējumos neredz pat uzcītības pēdas — labojumus un pārlabojumus, detaļu atsevišķus blakus konstruējumus, kas nav nekāda kauna lieta. Iesācēju zīmējumos nav arī nekādas pasniedzēja remarkas; tas rāda, ka pēdējais aprobežojas ar mutisku aizrādījumu, kas uzbūves jautājumos īpaši iesācējam ir par maz.

Ja tā, stingri ņemot, lietas stāv zīmēšanas kursos, tad, runājot par grafisko meistardarbnīcu, ir pat mazliet neērti, ka tāds uzraksts lasāms uz tās durvīm. Šai darbnīcai jau pirmām kārtām pārmetama vienmuļība grafikas žanros un technikās (kaut tās vadītājs Apinis ir spožs dažādu techniku zinātājs un pārvaldītājs), nerunājot jau nemaz par lietišķām grafikas un plakāta trūkumu, kā arī par dzīva laikmetīga gara izpalikumu saturā, kur grafikā tam būtu vispirmā vieta un pateicīgākas iespējas. Aktu zīmējumi te daudz vājāki nekā kursos — piemēram, Āboliņa pilnīgi diletantiskās figūras uzbūvē un apdarē. Viņš nekādi nevar figūrai piezīmēt pienācīga apjoma galvu, tās vienmēr padodas vai nu par nesamērīgi lielām, vai atkal mazām. Bezcerīga nākotne rādās arī Z. Gulbei un E. Leilandei. Labākas izredzes, šķiet, sagaida H. Zalpeteri un Raubiško-Vanagu.

(Turpinājums nākamajā numurā)

MIRDZA ĶEMPE

Jūŗa

Dzīvības un nāves klēpis,
Virmodamies atvēries,
Mūžam tavas tumšās bangas
Dunēdamas krastā skries.

Plašums dziļi zalgojošais,
Kuŗam galu nevar jaust —
Vienā pusē nogrimst diena,
Otrā atkal jauna aust.

Tavas nemierīgās tāles
Katru brīdi citas kļūst.
Barga, nevaldāma elpa
Šurp no bezgalības plūst.

Bet zem viļņu kalniem augstiem
Nenodreb tavs dziļums salts.
Liela miera vareniba
Visās tavās vētrās šalc.

Viļa Lāča luga Uzvara — LPSR DAILES TEĀTRĪ

Varonīgais latviešu strēlnieku cīņas ceļš ir jau deviš daudz materiāla literāriem darbiem. Taču šis, mūsu tautas brīvības cīņu visskaistākais posms, vēl ne tuvu nav pienācīgi parādīts mākslas tēlos, un bagātais materiāls atkal un atkal prasa jaunas un lielākas apdares. Ilgajā un smagajā kaujas ceļā latviešu tautas labākā daļa pārvērtās varoņos. Sarkanās Armijas rindās tie ieņēma goda vietu, tie bija gvardi. Bezbailīgi tie gāja cauri kauju ugunīm, bezgalīgiem sniega laukiem, purvu dumbriem un smagā kara ceļa putekļiem.

Viļa Lāča «Uzvara» ir pirmā liela apmēra luga, kas cenšas parādīt šīs gvardu kara gaitas skatuves tēlos. Septiņās ainās izkārtota tā ved mūs no Latgales sētas uz Starajas - Rusas purviem, kauju dūmakās iegrimušām sādžām, partizānu mežiem un beidzot atgriežas atkal Latgales sētā. Plašs personāžs rāda padomju ļaudis un viņu pretiniekus — tautas ienaidniekus: vāciešus un nodevējus. Skaudri un asi iekvēlo cīņa ne vienā vien momentā. Teātra mašīnērijai autors uzliek sevišķi lielu pārbaudījumu trešajā ainā, kur jārāda kauja uz upes krasta.

Viļa Lāča luga skatuvei ir ciets rieksts. Luga rada vairākas nopietnas problēmas, no kuru sekmīgiem atrisinājumiem atkarīgs tas, ar kādu spēku autora tēlu sistēma runās uz skatītājiem.

Pati pirmā un svarīgākā problēma ir — pamattonis. Darbība un dialogi nepārtraukti vēsta par to kaujas ceļu un tiem varoņu darbiem, ko veic cīnītāji. Ir dabiski, ka lugas kāpinājumu smailēs tas sasniedz lielu un dziļu padomju mākslas patosu. Bet tikpat loģiska ir prasība, lai starp šīm patosa smailēm dzīvotu un darbotos liela vienkāršība. Tikai tad kaujas tēlojums var iegūt gradācijas un lielu dziļumu. Vienveidīgais, šilleriskais pacēlums nedod un nevar dot pilnīgu un pareizu autora literārā materiāla vēstījumu. Tas neatļauj darboties visām kāpinājuma iespējamībām un draud padarīt izrādi vienmuļu.

Nevar teikt, ka «Uzvaras» inscenētājs LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Ed. Smilģis un viņa palīgi režisori — F. Ertnere un E. Mačs būtu šo problēmu visā pilnībā pareizi atrisinājuši. Lielākā daļa aktieru visu inscenējuma laiku vai nu deklamē vai runā paceltā balsī. Tas nozīmē, ka viss lugas personāžs spēlē varoņus. Autors literārā materiālā devis vairākus nelielus, bet interesantus raksturus. Šī kopējā, nepārtraukti paceltā spēles valoda iznīcina daudz ko no šīm rakstura zīmējumu kontūrām.

Liela varoņa patoss prasa iekšēju spēku, citādi tas kļūst retorisks un abstrakts. Lugas centrālo figūru — Augustu Griezi tēlo Edgars Zīle. Viņš vienīgais nekur nezaudē spēles dziļumu un līdz ar to patiesīgumu. Tas tiešām ir varoņa strēlnieka tēls visā savā monumentālitātē. Viņa frazes visaugstākie pacēlumi pamatojas drošā, stiprā un skaidrā pārdzīvojumā. Lirika ir sirsnīga, silta un tamdēļ īsta.

Diezgan braši viņam blakus turas Elvīra Bramberga — Nadīna. Tikai gribētos saskatīt mierīgāku, vienkāršāku zīmējumu, līdz ar to — tas pārliecinātu vairāk un skartu dziļāk (skatā pie upes). Blakus Nadīnai lugā ir vēl viens sievietes tēls, kas līdzīgi viņai mīl galveno lugas varoni — Griezi, tā ir partizāne Ņina — neliela, bet interesanta loma, ko veido E. Kaldovska. Šis lomu sadalījums nav laimīgs, jo Kaldovska kā pēc figūras tā tēlojuma metodes ir ļoti tuva Brambergai. Lomu raksturi šo kopību vēl vairāk tuvina, un rezultātā abi tēli saplūst vienkopus, no kā, saprotams, cieš luga.

Grūts uzdevums ir bijis Dailes teātra ansamblim, veidojot strēlnieku grupu — A. Stemps, A. Dimiters, K. Pabriks, K. Valdmanis, H. Vazdiks, K. Ādernieks, S. Zviedris, K. Leopolds, J. Kociņš, jo uz mūsu skatuves tas notiek pirmoreiz. Arī tiešas pieredzes materiāls ansamblim nav visai bagāts. Ar to varbūt izskaidrojams, ka viens otrs attieksmes moments neizliekas vajadzīgi īsts. Vismaz tai skatītāju daļai, kas Viļa Lāča lugas materiālu vēl nes savās asinīs. Ja strēlnieks kaujas ugunīs vai pēc kaujas runā par dzimteni, biedriem, dzīvību un nāvi, tad viņa vārdi skan vienkārši un krīt smagi, bet nespurdz kā putni, lirikas rasas apslacīti. Te vainojami deklamātoriskie toņi. Labākais šajā grupā A. Stemps — Tolēns, kurš mīlā pret Nadīnu ir lugas galvenā varoņa Griezes sāncensis. Līdz ar to šajā tēlā krustojas divas līnijas — biedriskums un sāncenša naids. Stemps šīs problēmas atrisina diezgan veiksmīgi. Taču vietām paliek neskaidrs, vai viņa naids pret Griezi ir patriota naids pret šķietamo nodevēju, jeb nelaimīgā mīlētāja naids pret sāncensi, jo abi ir saplūduši vienā kompleksā. Tamdēļ viņa drauds nogalināt Griezi liekas saforsēts, tāpat kā tādas šķiet pirmās frazes starp Griezi un Tolēnu 2. ainā.

Nodevēju Nātanu tēlo E. Valters. Tēls interesants kā literāri tā skatuviski. Taču arī še gribētos, lai frazes, ko Nātans sēj strēlnieku vidū, netiktu pasniegtas tik krasi. Katra fraze, ko saka Nātans, pārāk nemaskēti saka skatītājiem, es esmu spiegs, ņemiet mani ciet. Un skatītājs nevar un nevar saprast, kamdēļ strēlnieki to nedara.

Vienkārši un pārliecinoši ir partizānu komandieru tēli — A. Stubavs un A. Vītols, tāpat arī Sarkanās Armijas pulkvedis — J. Priede.

Galveno vāciešu figūru Obermilleru veido LPSR nopelniem bagātais mākslinieks A. Filipsons. Viņš izveidojis iespaidīgu, viengabala tēlu un padarījis šo ainu par stiprāko visā lugā. Sevišķi iespaidīga ir saspēle ar Zīli. Nevermanis — galvenais spīdzinātājs un slepkava A. Kraukļa interpretācijā viscaur pilnīgi nesaskan ar autora frazēm un tiem darbiem, ko Nevermanis dara.

Veiksmīgi savā lomā turas Saša — I. Krenbergs. Sevišķi tas sakāms par 4. ainu. Grūtāk jau viņam finālā, kur jādod intrigas mezgla galvenais atrisinājums. Vispār šajā situācijā no režisoriem gribas prasīt tīrāku izkārtojumu.

Labi savas vairāk vai mazāk epizodiskās lomas veic E. Viesture — Griezes māte, I. Laiva — Elza, E. Blūmberga — Mare. Ļoti saskatāms ir B. Izaks — Jurciņš.

Lugas dekorātīvo tērpu veidojis LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks Oto Skulme un mākslinieks Uga Skulme. Lielos vilcienos tie savu uzdevumu veikuši ļoti sekmīgi. Dažas atsevišķas prasības izraisa viena otra sīkāka lieta. Piemēram — katrā karā ir sava ierakumu, zemnīcu un cirteņu architektūra; 3. ainas labās puses dekorācija atrisināta ļoti efektīgi, kreisā pusē upe — daudz vājāk, bet te notiek ļoti sarežģīta spēle, jāpārliecina arī skatuves izkārtojumam un ietērpam.

Šie daži trūkumi mazina to mākslinieciskio spēku, ar kādu Viļa Lāča lielā strēlnieku luga varētu izskanēt uz mūsu skatuves. Taču arī tagad Dailes teātrī šis ievērojamais darbs ir iespaidīgs un dziļi aizrauj skatītājus.

Arvīds Grigulis

Laikraksts «Literātūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grinfelds, A. Lapiņš, R. Pelše, A. Sakse, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 61/63. Izdevējs VAPP laikraksti un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

Iespiests Vapp Poligr. tresta tipogr. Nr. 1 «Cīņa», Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. JT 02598.